

De Shafi'itische school en haar stichter: imam al-Shafi'i

[nederlands - dutch - الهولندية]

revisie: Yassien Abo Abdillah

2014 - 1435

IslamHouse.com

المذهب الشافعي ومؤسسه
الإمام محمد بن إدريس الشافعي
« باللغة الهولندية »

مراجعة: ياسين أبو عبد الله

2014 - 1435

IslamHouse.com

In naam van Allah, de Barmhartige, de Genadevolle

Imam Muhammed ibn Idris al-Shafi‘i (150/767-204/820) is geboren in Gaza, en gestorven in het oude Caïro. Hij stamde af van de Hashimi familie van de Quraysh stam, waartoe de Profeet eveneens had behoord. Hij gaf enige tijd les in Bagdad en later in Egypte.

Als kind was hij zeer intelligent en schrander, altijd geïnteresseerd in traditionele islamitische wetenschappen. Zijn vader stierf toen hij zeer jong was en hij werd door zijn moeder in een arm gezin grootgebracht. Omdat zij dacht dat zijn familieleden haar konden helpen om hem een goed moslim te maken, nam ze hem mee naar Mekka, waar Muhammed een groot deel van zijn tijd temidden van de bedoeïenen doorbracht, terwijl hij ondertussen Arabisch leerde en zich een grote kennis van Arabische poëzie eigen maakte.¹

Hij studeerde islamitische rechtswetenschap bij de bekende wetenschappers Muslim ibn Khalid al-Nanji, de moefiti van Mekka (796) en Sufyan ibn ‘Uyaynah (796). Op twintigjarige leeftijd ging hij naar Medina en verbleef daar als een van Imam Māliks studenten, tot de dood van laatstgenoemde in 796. Hij bracht in totaal negen jaren met Mālik door, waarin hij alles leerde wat Mālik hem had aan te bieden. Hij kwam ook in contact met andere wetenschappers, waarvan hij meer kennis van de Koran

en van de Soenna verkreeg. Imam al-Shafi‘i bezat een zeer scherp geheugen en kende de gehele *Muwatta*’ van Imam Mālik uit zijn hoofd.²

Het verwerven van kennis van de wetenschappers in Medina betekende slechts het begin voor al-Shafi‘i, omdat hij lange tijd heeft gereisd tussen de voornaamste steden met een wetenschappelijke reputatie in die tijd. In 187/804 bezocht hij Syrië en van daaruit vertrok hij naar Egypte, waar hij zich vestigde. Als student van Imam Mālik werd hij met groot eerbetoen en respect door de mensen en door de wetenschappers van Egypte ontvangen. In 193/810 bezocht hij Bagdad, waar hij ontvangen werd door een groep studenten die er verlangend naar uitzag om kennis te bemachtigen omtrent het geloof en om de Islam van hem te leren praktiseren: één van hen was (de toekomstige imam) Ahmed ibn Hanbal.

Twee wetscholen of *madhāhib* worden in feite toegeschreven aan al-Shafi‘i, die zijn geschriften en zijn wettelijke opvattingen (*fatāwā*) bevatten. Juristen verwijzen naar deze twee scholen via de woorden “de oude” (*al-qadim*) en “de nieuwe” (*al-jadid*), respectievelijk overeenkomend met zijn verblijf in Irak en in Egypte. De prominente studenten van de nieuwe school, die zijn opvattingen doorgaven, waren al-Buwayti, al-Muzani, al-Rabi‘, al-Muradi en al-Bulqini, via het boek *Kitāb al-Umm* (“het moederboek”). De

prominente studenten van de oude school die zijn opvattingen doorgaven waren Ahmed ibn Hanbal, al-Karabisi, al-Za‘farani en Abū Thawr, in *Kitāb al-Hujja* (“het boek van het bewijs”). De teksten die heden ten dage de positie van al-Shafi‘i bepalen hebben betrekking op de nieuwe school, met uitzondering van waarschijnlijk tweeëntwintig vraagstukken ten aanzien waarvan de Shāfi‘itische geleerden en moefiti’s de posities van de oude school hebben behouden. 3

De islamitische geleerden beschouwen al-Shafi‘i als de verdediger bij uitstek van de hadīths, hoewel dit gezichtspunt voor de onpartijdige criticus niet erg gefundeerd lijkt, als daarmee wordt geïmpliceerd dat hij in het geheel geen gebruik van *ra’y* heeft gemaakt. In feite betrof het verschil tussen Abū Hanifa en al-Shafi‘i meer een kwestie van schijn dan van realiteit. Al-Shafi‘i heeft openlijk de wettelijkheid van het gebruik van *qiyās* bevestigd, en zijn methode van het bepalen van de “effectieve” oorzaken ten behoeve van *qiyās* was minder strak dan die van Abū Hanifa. Het is waar dat al-Shafi‘i bezwaar maakte tegen het principe van *istihsān* zoals geïntroduceerd door Abū Hanifa, doch hijzelf introduceerde het principe van *istishāb* dat, vergezeld van de grotere handelingsvrijheid die zijn lossere methode ten aanzien van *qiyās* toestond, een even doelmatig middel bleek te zijn om een persoonlijke opinie te introduceren als Abū Hanifa’s *istihsān*. Dit is alleen waar als een theoretisch uitgangspunt, omdat wel degelijk vermeld

dient te worden dat in de praktijk al-Shafi‘i de geest van de hadīths geloofwaardiger in stand hield en deze op grotere schaal gebruikte. Het is gemakkelijk om te begrijpen waarom dat zo was, indien we ons voor ogen houden dat al-Shāfi‘ī in Mekka en in Medina bij Mālik, de kampioen van de *hadīth*aanhangers, *fiqh* studeerde. Imam al-Shafi‘i’s diepgaande studies met Imam Mālik maakten hem tot een expert ten aanzien van de Mālikītische wetschool, maar in Bagdad kreeg hij opnieuw gelegenheid om de Hanafītische wetschool terdege te doorgronden. Hij woonde met Hanafītische juristen en discussieerde over diverse wettelijke aangelegenen met hen, daarbij de positie van zijn meester Imam Mālik verdedigend. Hij verwierf zich een reputatie als groot vasthouder aan hadīths.⁴

Het volgende citaat uit de *Risālah* kan deze tendens helder illustreren: “God heeft het na de dood van de Profeet aan niemand gegeven (toegestaan) om meningen te verkondigen, behalve op basis van kennis (‘ilm) die tot hem kwam, en zulke kennis bestaat in het Boek, de Soenna, de *ijmā‘*, en de uitspraken en de handelingen (*āthār*) van de metgezellen, en vervolgens, zoals ik heb uitgelegd, in *qiyās* op basis van het voorgaande, en het is niemand toegestaan om *qiyās* te gebruiken tot hij heeft geleerd wat voor hem is geschied in de zin van praktijken (*sunan*) en de uitspraken van de voorgangers, en de *ijmā‘*’s en verschillen tussen mensen onderling en eveneens binnen de Arabische taal.”⁵

Al-Shafi‘i was buitengewoon intelligent, en hij kende geen gelijke in zijn overvloedige verdiensten en zijn roemrijke kwaliteiten. Aan zijn kennis van alle wetenschappen die verband houden met het boek van God, de Soenna, de uitspraken van de metgezellen, hun geschiedenis, de conflicterende opvattingen tussen de geleerden, voegde hij een diepe kennis toe met betrekking tot de taal van de Arabieren van de woestijn, filologie (taalkunde), grammatica en poëzie.

Van Ahmed Ibn Hanbal, een van al-Shafi‘i’s volgelingen, is het volgende citaat: “Al-Shafi‘i is voor de mensheid geweest wat de zon is voor de wereld en de gezondheid voor het lichaam: wie kan hem vervangen?”

In tegenstelling tot Abū Hanifa, die van denkbeeldige speculaties hield, had al-Shafi‘i veeleer een aversie tegen subtiele onderscheidingen en was hij daarin vermoedelijk niet erg bedreven. Daarom leunde hij vooral op onthulde bronnen, tenminste wanneer hij daarin de gewenste voorzieningen aantrof. De volgende verzen die werden samengesteld door al-Shafi‘i geven dit weer: *“Hoe meer de ervaring mij instrueert, hoe sterker ik de zwakheid van mijn redenering zie; en hoe meer ik mijn kennis vermeerder, hoe sterker ik de omvang van mijn onwetendheid besef.”*

Kortom, al-Shafi‘i was een ruimdenkend persoon, die op het toneel verscheen toen de wetboeken al waren

gerangschikt tot uitgewerkte systemen, en de wetten waren uitgezocht en opgetekend waren op een degelijke en gevestigde manier. Hij bestudeerde de scholen van de voorlopers en leerde van de meest vooraanstaande juristen; hij discussieerde met de meest bekwame en de meest ontwikkelde wetenschappers en onderzocht hun leerstellingen, en ontwikkelde later, op die basis, een methode die het Boek, de Soenna, de *ijma* en de *qiyas* bijeenbracht. Op die manier heeft hij zich niet beperkt tot een van deze bronnen, zoals sommigen dat wel hebben gedaan.

Het algemeen erkende doel van al-Shafi'i was om *fiqh* en de traditie met elkaar te verzoenen, en voor de betrokkenen leek hij daarin te zijn geslaagd (*jamā'a bayn al-fiqh wa al-sunnah*). Dit verklaart waarom er zich een snelle verandering binnen zijn school plaatsvond, toen al-Shafi'i Bagdad tot zijn verblijfplaats verkoos. Onder de prominente volgelingen van al-Shafi'i bevonden zich Ahmed ibn Hanbal, Rabi' ibn Sulayman al-Muradi (880), Abū Ya'qūb al-Buwayti (845), Abū Ibrahim ibn Yahya al-Muzani (877), Abū al-Thawr, al-Za'farani en al-Tabari.

Volgens de *Tahdhib* schreef al-Shafi'i 113 werken over interpretatie (*tafsir*), *fiqh* en literatuur. De werken die betrekking hebben op *fiqh* zijn de *Risālah*, de *Kitāb al-Umm*, de twee *Jāmi*'s, de *Mukhtasar* van al-Muzani en de *Mukhtasar* van Rabi'. De meest bekende commentaren op

de geschriften van al-Shafi‘i zijn de *Ta‘līqs* van Abū Hāmid al-Isfarāyini, al-Tabari en al-Māwardi.⁶

Bagdad en Caïro vormden de belangrijkste centra voor de activiteiten van Imam al-Shafi‘i. Het zijn deze twee steden geweest van waaruit de leerstellingen van de Shāfi‘ītische school zich in de 9de eeuw hebben verspreid. Gedurende de regeerperiode van sultan Salahuddin was de Shāfi‘ītische *madhhab*, de school voor jurisprudentie, de belangrijkste in Egypte, en tot op de dag van vandaag is de Imam van al-Azhar Masjid nog altijd een Shafi‘i. De Shafi‘itische *madhhab* wordt nog steeds intens bestudeerd, samen met de andere drie wetscholen van de soennieten.⁷

Imam al-Shafi‘i was een man met een sterke geest, met meer wereldlijke ervaring dan Imam Abū Hanīfa en Imam Mālik. Uit het materiaal waarvan hij werd voorzien door Imam Ja‘far al-Sādiq, Imam Mālik en Imam Abū Hanīfa, vormde hij een school met brede, ruime opvattingen, die voornamelijk bij de middelklasse acceptatie ontmoette. De *madhhab* van al-Shafi‘i heeft aanhangers in Noord-Afrika, delen van Egypte, Zuid-Arabië, het Maleisische Schiereiland en onder de moslims van Ceylon en de provincie Mumbai van India.⁸

Tegenwoordig worden de volgelingen van deze school aangetroffen in de Strait (de Straat van Malakka), de Maleisische districten van Thailand, de Hindoeestaanse

kust (Malabar en Coromandel), in Zuid-Arabië, speciaal in Hadramut, in Bahrein, in de Perzische Golfstaten, in bepaalde Centraal-Aziatische gebieden, in Dagestan en in de vroegere Duitse Oost-Afrikaanse koloniën. Sommige moslims in Syrië tenslotte volgen de Shāfi‘ītische leerstellingen alleen in de privésfeer; deze situatie geldt ook voor de volgelingen die worden aangetroffen in Arabië en Egypte.⁹

---

[1] Mu‘awwadh en Abdulmawjūd, *Tārikh al-Tashri‘ al-Islamī*, vol. II, pp. 141-8; *Mawsū‘ah al-Adyān al-Muyassarah* (Beiroet: Dar al-Nafā‘is, 2002), p. 310; Auda, *Maqāsid al-Sharī‘ah as Philosophy of Islamic Law*, pp. 68-69; al-Zuhayli, *al-Fiqh al-Islami*, vol. I, pp. 49-52.

[2] Ibn Khallikān, *Wafayāt al-A‘yān*, vol. IV, pp. 21-5; Al-Qattān, *Tārikh al-Tashri‘ al-Islāmī*, pp. 296-99; Tashkopruzadeh, *Miftāh al-Sa‘ādah*, vol. II, pp. 199-201.

[3] Mu‘awwadh en Abdulmawjūd, *Tārikh al-Tashri‘ al-Islamī*, vol. II, pp.148.

[4] Mu‘awwadh en Abdulmawjūd, *Tārikh al-Tashri‘ al-Islami*, vol. II, pp. 148-51; Doi, *Shari‘ah: Islamic Law*, pp. 157-60.

[5] Muhammed ibn Idris al-Shāfi‘i, *al-Risālah*, ed. Ahmed Muhammad Shakir (Beiroet: al-Maktabah al-Ilmiyyah, d.n.), pp. 39-42, 596-600; Tashkopruzadeh, *Miftāh al-Sa‘ādah*, vol. II, pp. 199-208; Aghnides, *Islamic Theories of Finance*, pp. 142-45; al-Qattān, *Tārikh al-Tashri‘ al-Islāmi*, pp. 299-304.

[6] Al-Qattān, *Tārikh al-Tashri‘ al-Islāmi*, pp. 305-08; Auda, *Maqāsidi al-Shari‘ah as Philosophy of Islamic Law*, pp. 68-69; vgl. Melchert, *The Formation of the Sunni Schools of Law, 9th-10th Centuries*, pp. 68ff.

[7] Doi, *Shari‘ah: Islamic Law*, pp. 160-62.

[8] Al-Dhahabi, *Siyar A‘lām al-Nubalā*, vol. X, pp. 5-99.

[9] Al-Shāfi‘i, *introduction to al-Umm*, vol. I-VIII, (Caïro: Dar al-Ma‘rifah, 1973),; Akgunduz, *Türk Hukuk Tarihi*, vol. I, pp. 128-29; Zaydan, *al-Madkhal li Dirāsah al-Shari‘ah al-Islāmiyyah*, pp. 167-70; Muhammed Abū Zahra, *Imām al-Shāfi‘i* (Caïro: Dār al-Fikr al-Arabi, 1997), pp. 4-20; Tashkopruzadeh, *Miftāh al-Sa‘ādah*, vol. II, pp. 199-208; al-Qattān, *Tārikh al-Tashri‘ al-Islāmī*, p. 313.